1.3. ПРАВОВЕ ТА НАУКОВО-ПРИКЛАДНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ОГЛЯД ЗМІН ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС СПЕЦІАЛІСТА У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ З 1 ЛИПНЯ 2020 РОКУ[1]

Назаров О. А.

DOI: 10.53672/ej.4.2020.01[1] Check for updates

Анотація. Предметом огляду, який підготував головний редактор журналу О. А. Назаров, є новий процесуальний статус спеціаліста у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки з 1 липня 2020 р. Автор аналізує Закон України від 17.06.2020 № 720-IX, ухвалений у зв'язку з прийняттям Закону щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень; за даними статті, 2 липня 2020 р. його повернуто до Верховної Ради з підписом Президента, а 3 липня опубліковано в газеті «Голос України» № 110 (7367). Мета роботи полягає в тому, щоб показати, які права, обов'язки й гарантії отримав спеціаліст і як це позначається на судово-експертній діяльності. Матеріалом слугували змінені норми КПК України, КК України та Закону України «Про судову експертизу». Центральною новелою автор вважає право спеціаліста складати висновок, який у провадженнях про кримінальні проступки визнано процесуальним джерелом доказів (ч. 1 ст. 298-1 КПК). Такий висновок має відповідати вимогам до висновку експерта (ч. 1 ст. 300 КПК), може бути отриманий ще до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ч. 3 ст. 214 КПК), а в провадженні щодо злочину використовується лише на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням прокурора. Підставою для отримання висновку є запит уповноваженої особи органу, що розслідує кримінальні проступки (ст. 7-1 Закону), а підозрюваний, не погоджуючись із висновком, протягом 48 годин може клопотати про проведення експертизи (ст. 298-4 КПК). Окремо розглянуто визнання суб'єктами судово-експертної діяльності комунальних експертних установ, що, на думку автора, легалізує обласні установи медичної та психіатричної експертизи, порядок бюджетного фінансування експертиз і умови залучення судових експертів, які не працюють у державних установах. Показано, що спеціаліст тепер відповідає за завідомо неправдивий висновок за ст. 384 КК і захищений від перешкоджання та примушування ст. 386 КК, тоді як ст. 385 КК не змінено, тож за відмову від виконання обов'язків кримінальна відповідальність його не стосується. Огляд дає дізнавачам, прокурорам, адвокатам і судовим експертам стислу карту нових норм та їхніх взаємозв'язків.

Ключові слова: спеціаліст, висновок спеціаліста, кримінальний проступок, процесуальне джерело доказів, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про судову експертизу», дізнання, завідомо неправдивий висновок, комунальні експертні установи, судово-експертна діяльність.

Review of Amendments to the Legislation of Ukraine: The Procedural Status of a Specialist in Criminal Misdemeanour Proceedings from 1 July 2020

Nazarov O. A.

Abstract. Nazarov O. A., editor-in-chief of the journal, reviews how Law of Ukraine No. 720-IX of 17 June 2020, adopted in connection with the law simplifying pre-trial investigation of certain categories of criminal offences, reshaped the procedural status of a specialist in criminal misdemeanour proceedings from 1 July 2020. The aim is to show which rights, duties and safeguards the specialist has gained and how they affect forensic expert practice. The analysis covers the amended provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine (CPC), the Criminal Code of Ukraine and the Law of Ukraine "On Forensic Examination". The key novelty is the specialist's right to issue a written opinion, which in misdemeanour proceedings is recognised as a procedural source of evidence (Article 298-1 CPC), must meet the requirements for an expert opinion (Article 300 CPC) and may be obtained even before information is entered into the Unified Register of Pre-trial Investigations (Article 214 CPC). In proceedings concerning a crime, such an opinion may be used only under a ruling of the investigating judge upon the prosecutor's motion. A suspect who disagrees with the opinion may request an expert examination within 48 hours (Article 298-4 CPC). The author also considers the recognition of municipally owned expert institutions as subjects of forensic expert activity, budget funding of examinations and the conditions for engaging forensic experts outside state institutions. Specialists now bear criminal liability for a knowingly false opinion (Article 384 of the Criminal Code) and are protected against obstruction and coercion (Article 386), whereas Article 385 was left unchanged, so refusal to perform their duties is not a criminal offence. The review offers inquiry officers, prosecutors, defence lawyers and forensic experts a concise map of the new rules.

Keywords: specialist, specialist's opinion, criminal misdemeanour, procedural source of evidence, Criminal Procedure Code of Ukraine, Law of Ukraine On Forensic Examination, inquiry, knowingly false opinion, municipal expert institutions, forensic expert activity.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 03.07.2020; у номері — 31.08.2020; DOI:* ***10.53672/ej.4.2020.01***[1].

Повний текст

Згідно з Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», **спеціалістом у кримінальному провадженні** є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок» (частина 1 статті 71 КПК). Також спеціаліст має право, зокрема, викладати у висновку відомості, що мають значення для кримінального провадження і щодо яких йому не були поставлені запитання (частина 1 статті 71 КПК).

Суб'єктами судово-експертної діяльності (крім спеціалізованих установ, законодавцем також визначені «їх територіальні філії) визначено **експертні установи комунальної форми власності**» (частина 1 статті 7 Закону України "Про судову експертизу"), що фактично надало можливість легалізувати в країні судово-експертні установи медичної та психіатричної експертизи, які в областях перебувають у комунальній власності. До 01 липня поточного року це положення вступало в протиріччя до 01 липня з частиною 3 статті 7 Закону України "Про судову експертизу", в якій зазначено: **"Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність,**

пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз."

Підставою для отримання висновку спеціаліста при з'ясуванні обставин вчинення кримінального проступку є запит службової особи підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, уповноваженої особи іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків (стаття 7-1 Закону України "Про судову експертизу")

Одночасно із врученням повідомлення про підозру особа інформується про результати висновку спеціаліста за його наявності. У разі незгоди з висновком спеціаліста особа впродовж сорока восьми годин має право звернутися до дізнавача або прокурора з клопотанням про проведення експертизи. У такому разі **дізнавач або прокурор має право звернутися до експерта для проведення експертизи із дотриманням правил, передбачених цим Кодексом**. У разі, якщо впродовж встановленого строку особа не звернеться з клопотанням про проведення експертизи, відповідне клопотання може бути заявлено лише під час судового розгляду (298-4 КПК).

Висновок спеціаліста може бути отримано (дозволяється отримати) для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (частина 3 статті 214 КПК).

Висновок спеціаліста має відповідати вимогам до висновку експерта (частина 1 статті 300 КПК).

Крім того, **висновок спеціаліста визнано процесуальним джерелом доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки** (частина 1 статті 298-1 КПК) з застереженням, що таке процесуальне джерело доказів не може бути використане у кримінальному провадженні щодо злочину, окрім як на підставі ухвали слідчого судді, яка виноситься за клопотанням прокурора.

Залучення стороною обвинувачення спеціалістів, експертів спеціалізованих державних установ, проведення експертизи (обстежень і досліджень) за дорученням слідчого судді або суду **здійснюються за рахунок коштів, що за цільовим призначенням виділяються таким установам із Державного бюджету України** (частина 2 статті 122 КПК).

Проведення судових експертиз державними спеціалізованими установами у кримінальних провадженнях за дорученням дізнавача та у справах про адміністративні правопорушення здійснюється за рахунок коштів, які цільовим призначенням виділяються цим експертним установам з Державного бюджету України (частина 2 статті 15 Закону України "Про судову експертизу").

Також, до проведення обстежень і досліджень, крім тих, що проводяться виключно державними спеціалізованими установами, **можуть залучатися судові експерти, які не є працівниками цих установ, за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестовані та**

отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності у порядку, передбаченому цим Законом (частина 3 статті 10 Закону України "Про судові експертизи").

Судові експерти, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, мають право одержувати винагороду за проведення судової експертизи, якщо її виконання не є службовим завданням, та проводити **на договірних засадах експертні дослідження** з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених законом (пункти 5, 6 частини 1 статті 13, частина 7 статті 15 Закону України "Про судову експертизу").

Відповідальність спеціаліста згідно з КК України:

Спеціаліст має кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку згідно статті 384 КК України. Завідомо неправдивий висновок спеціаліста, складений для надання або наданий органу, що здійснює досудове розслідування, виконавче провадження, суду, Вищій раді правосуддя, тимчасовій слідчій чи спеціальній тимчасовій слідчій комісії Верховної Ради України, - **караються виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років**. Ті самі дії, **поєднані з обвинуваченням у тяжкому чи особливо тяжкому злочині, або зі штучним створенням доказів обвинувачення чи захисту**, а також вчинені з корисливих мотивів, - караються **виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років** (абзац перший частини першої статті 384 КК України).

Проте, зміни до статті 385 КК України щодо відповідальності за відмову від виконання покладених обов'язків внесені законодавцем не були, що знімає зі спеціаліста кримінальну відповідальність за відмову **без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків у суді, Вищій раді правосуддя, Конституційному Суді України або під час провадження досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою комісією чи спеціальною тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України**.

Захист спеціаліста згідно з КК України:

Перешкоджання з'явленню спеціаліста до суду, органів досудового розслідування, тимчасових слідчих та спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, **примушування його до давання висновку, а також до давання завідомо неправдивого висновку шляхом погрози вбивством**, насильством, знищенням майна цих осіб чи їх близьких родичів або **розголошення відомостей, що їх ганьблять, або підкуп спеціаліста** з тією самою метою, а також погроза вчинити зазначені дії з помсти за раніше наданий висновок - **караються штрафом від п'ятдесяти (105 100 грн. 00 коп.) до трьохсот (630 600 грн. 00 коп.) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (прожитковий мінімум з 1 січня 2020 року — 2 102,0 грн.) або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців** (абзац перший частини першої статті 386 КК України).

Використані нормативні документи:

1. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів

України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». - URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68550

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text

3. Закон України "Про судову експертизу". - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

5. Кримінальний кодекс України. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

6. Закон України про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень" від 17.06.2020 № 720-IX. - http://www.golos.com.ua/documents/2020-07-03-04-06-u.pdf

Нагадуємо, науковий журнал запроваджує надання послуги «Консультація»: запит на проведення судово-психологічної експертизи, дослідження із застосуванням поліграфа на замовлення зацікавлених осіб, суду, правоохоронних органів. - URL: http://expertize-journal.org.ua/konsultacia

Електронна бібліотека правозахисника України. Серія: Застосування рішень Європейського суду з прав людини в українському судочинстві - https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/1088-biblioteka-navchalnikh-posibnikiv-shchodo-zastosuvannya-rishen-evropejskogo-sudu-z-prav-lyudini-v-ukrajini

Електронна бібліотека судді України: квітень 2020 року (більше 70 книг) - https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/786-elektronnaya-biblioteka-suddi-ukrajini-stanom-na-sichen-2018-roku-bilshe-30-knig

Колекція зразків клопотань про відкладення розгляду справи у зв’язку із впровадженням карантину та типові зразки заяв, які подаються до суду станом на 20 березня 2020 та оголошення ДСА України від 19 березня 2020 - https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/1076-zbirnik-zrazkiv-klopotan-pro-vidkladennya-rozglyadu-spravi-u-zv-yazku-iz-vprovadzhennyam-karantinu-stanom-na-20-bereznya-2020-ta-tipovi-zrazki-zayav-yaki-podayutsya-do-sudu

References

1. Nazarov O. A. Ohliad zmin do zakonodavstva Ukrainy: protsesualnyi status spetsialista u kryminalnykh provadzhenniakh pro kryminalni prostupky z 1 lypnia 2020 roku [Review of Amendments to the Legislation of Ukraine: The Procedural Status of a Specialist in Criminal Misdemeanour Proceedings from 1 July 2020]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2020. Vol. 5, No. 4 (28). DOI: https://doi.org/10.53672/ej.4.2020.01. URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/2271-noveli-zakonodavstva-ukrajini-protsesualnij-status-spetsialista-u-kriminalnikh-provadzhennyakh-pro-kriminalni-prostupki-z-1-lipnya-2020-roku (onovlena versiia vid 07.11.2026). [in Ukrainian].